

Økologisk havefrødyrkning

Forfatter(e): Sven Hermansen*

* Landbrug & Fødevarer F.m.b.A. SEGES

STØTTET AF

Promilleafgiftsfonden for landbrug

Resumé

Arealet med økologiske havefrø udgør ca. 2% af det samlede dyrkede areal med havefrø. Det er en produktionsgren, der ikke har fulgt den gennemsnitlige udvikling i det økologisk dyrkede areal. Det dyrkede økologiske areal nærmer sig i 2021 efterhånden 12% af det samlede landbrugsareal.

EU-reglernes skærpede krav til anvendelsen af økologiske frø kan evt. være det, der sætter gang i produktionen af økologiske havefrø. Fra 2022 vil det f.eks. ikke længere være muligt at få dispensation til ikke-økologiske karsefrø.

Rapporten giver indblik i markedet, reglerne, dyrkningen og økonomien for økologiske havefrø.

Indholdsfortegnelse

Økologisk havefrødyrkning	1
Indledning.....	2
Marked	2
Jensen Seeds	3
Vikima Seed	3
Økologiregler	4
Arter.....	5
Dyrkningsvejledning	6
Ukrudt.....	6
Økonomi inkl. spredning på udbytte og pris.....	7

Tekst og fotos: Sven Hermansen

Økologisk havefrødyrkning

Indledning

Dyrkning af havefrø er groft sagt, opformering af arter til bladgrønt, grønsager og blomster. Avlen i Danmark er domineret af konventionelle spinatfrø, hvor vi har en central position og leverer frø til ca. 75% af verdensmarkedet¹. De øvrige arter udgør ca. 15% af de i alt ca. 8.000 ha, der over de seneste 10 år i gennemsnit er dyrket konventionelt og økologisk².

Det økologiske areal med havefrø udgør ca. 2% af det samlede areal med havefrø. Det er en produktionsgren, der ikke har fulgt den gennemsnitlige udvikling i det økologisk dyrkede areal. Det dyrkede økologiske areal nærmer sig i 2021 efterhånden 12% af det samlede landbrugsareal.

Til sammenligning kan nævnes, at økologisk vinterraps længe har ligget på en meget lav andel, omkring 1-2%, men der er kurven ved at knække med en markant stigning i 2021, så andelen nu nærmer sig 5% af det samlede areal med vinterraps. Årsagen til stigningen i dyrkning af vinterraps skal findes i summen af øget fagligt fokus, potentielt gode dækningsbidrag og faldende priser på foderkorn, som danner basis for alle kornafregningerne.

Skærpede krav til anvendelsen af økologiske frø i EU-reglerne kan evt. være det, der sætter gang i produktionen af økologiske havefrø. Fra 2022 vil det f.eks. ikke længere være muligt at få dispensation til ikke-økologiske karsefrø.

Marked

Produktionen af konventionelle og økologiske havefrø er internationalt markedsdrevet. De danske avlere laver typisk kontrakt med en af de to store virksomheder, der findes på det danske marked. Det er VIKIMA Seed med dansk hovedkontor på Lolland og det i dag DLF-ejede Jensen Seed, som har kontor og øvrige faciliteter på Fyn. På Fyn er der også en forædlingsvirksomhed AdvanSeed indenfor havefrø, som er ejet af Vilmorin Mikado.

Fælles for Jensen Seed og Vikima er, at de leverer frø til et internationalt marked på basis af kontrakter med forædlere eller producenter af blomster, bladgrønt osv. Der er ikke tale om virksomheder, der har fokus på forædling som forretningsområde.

Den danske konventionelle produktion af hybridspinatfrø er dominerende på verdensplan. De største markeder for hybridspinatfrø er i Europa og USA. I Kina er der også en stor produktion af spinat, men kun i begrænset omfang import af spinatfrø.

Der opleves dog store udsving i de kontraherede arealer med spinatfrø produktion i Danmark. Gennemsnittet på ca. 8.000 ha spænder over et lavpunkt i 2010 på under 4.000 ha og et toppunkt i 2019 på næsten 12.000 ha. Det uforudsigelige marked betyder, at de fleste havefrøavlere arbejder med disse afgrøder som en mindre og justérbar del af deres markplan.

Det samme vil i endnu højere grad gøre sig gældende for økologiske avlere, da udbytterne kan og vil variere i et interval mellem 0% og 100% af de konventionelle udbytter.

¹ 2021: Frøsektionen, L & F. Årsberetning 2020

² 2021: Brancheudvalget for frø c/o L&F: Beretning 2020.

Jensen Seeds

Avlschef Morten Bang, Jensen Seeds

Hos Jensen Seed arbejdes der i disse år med økologiske frø af spinat, karse, purløg og timian. Økologien udgør i alle kulturer meget små andele af virksomhedens samlede produktion. Det er Jensens Seeds kunder, der bestiller økologiske frø af de forskellige kulturer, og derfor er det i sidste ende aftagernes forventninger til markedsudviklingen, der bestemmer, hvor meget økologi der kommer i spil.

En meget stor del af det konventionelle spinatfrø, der produceres hos Jensen Seeds avlere, bliver sendt til USA, hvor det anvendes til storskalaproduktion af økologisk babyleaf. "Så længe det er en mulighed at anvende konventionelle frø til den type produktioner af bladgrønt, vil økologisk frøproduktion være en meget begrænset niche" siger Morten Bang, avlschef i Jensen Seeds.

Der er ca. 150 forskellige sorter af spinat i dyrkning. Hver enkelt sort har måske 2-3 års levetid inden resistensen for spinatskimmel er brudt. Spinatskimmel ødelægger bladkvaliteten, især når spinatbladene skal sælges som økologisk vare. Derfor er det meste af forædlingen fokuseret på resistensegenskaber for præcis den svampesygdom.

En af de store udfordringer i økologisk spinatfrødyrkning er skimmelsvampe, der påvirker eller ødelægger spireevnen i frøet. Det bliver der ikke fokuseret på i forædlingen, da planterne i den konventionelle opformering af frø indtil videre kan behandles med fungicider.

Begrænsninger i de pesticider, der er til rådighed i konventionel spinatfrøavl og eventuelle kommende krav fra forbrugerne, vil kunne ændre på forædlingsmålene. "Vi finder ud af det", som Morten Bang formulerer det.

Vikima Seed

Hos Vikima produceres der blomster- og grønsagsfrø til det meste af verden. Produktionen finder sted i de bedst egnede områder i Europa og USA. Den økologiske produktion er meget lille, og er for tiden begrænset til purløg, persille, timian og karse. Spinat har været med som økologisk afgrøde, men oplevelsen af at måtte kassere hele avlen i 2017 har indtil videre sat en stopper for den aktivitet.

Oplevelsen af den manglende forsyningssikkerhed er den helt centrale udfordring i spinatfrødyrkingen. Frøet kan ikke ligge over i årevis, så der kan ikke produceres til lager, for på den måde at kunne sikre en mere stabil forsyning.

Frøavlschef Jens-Olav Høst Madsen, Vikima Seed

"Der findes økologi-godkendte midler til bekæmpelse af skadedyr i mange af kulturerne (BT-midler), som gør det muligt at levere frø af den bedste kvalitet. Men bekæmpelse af de spireskadende svampe er ikke muligt i økologisk dyrkning. Derfor er udbuddet af økologiske arter begrænset" siger Jens-Olav Høst Madsen, Vikima.

Vikima har en mindre økologisk aktivitet, der går ud på at vedligeholde og opformere OP-sorter af beder: foderroer, blad-, rødbeder osv. OP-sorter er de traditionelle typer af åbent bestøvende sorter, i modsætning til hybriderne.

Der er i økologiske og biodynamiske kredse stor diskussion af værdien af hybrid kontra OP-materiale i grønsagsproduktion og landbrugsafgrøder. Økologireglerne giver mulighed for at søge dispensation til anvendelse af konventionelt fremavlede hybrider, selvom der er økologiske linjesorter til rådighed, men for at opnå dispensation, skal der altid foreligge en fyldestgørende individuel begrundelse for, hvorfor tilgængelige sorter ikke kan anvendes på bedriften.

Økologiregler

Fra 1. januar 2022 træder nye regler om anvendelse af udsæd i økologisk produktion i kraft. Frøproduktion som denne artikel handler om, er ikke direkte påvirket af de opdaterede regler, da havefrø vil være en kontrakt/aftale om produktion af frø til fremavl. Den skriftlige aftale om fremavl udgør den nødvendige dokumentation.

Der vil i noget højere grad være konsekvenser for producenter af økologiske spirer og forskellige typer af økologisk bladgrønt. "Spirer" er defineret som et produkt, hvor hele den spirede plante sælges til konsum. Spiren/planten dyrkes i et inert medie og får ikke tilført næring. Spirer er f.eks. lucerne eller bønnespirer. "Anden produktion af spirede frø" er f.eks. karse, som vi kender det fra de små bakker, eller det kan være rødbedespirer og lignende. I begge de to kategorier skal der, uden mulighed for dispensation, anvendes økologiske frø i produktionen fra 1. januar 2022.

Der er et begrænset udbud af økologiske frø af karse på [OrganicXseeds](https://www.organicxseeds.com). Hvis man ønsker at dyrke karse til produktion af økologisk grønt, vil det fra 1. januar 2022 være en forudsætning for produktionen, at der bliver markedsført godkendte økologiske partier.

Havekarse		Lepidium sativum			Historik
Sortsgruppe	Tilbud	Klassifikation			
Generelt	2	Individuel tilladelse			
Sort, Selektion	Tilbud	Kan leveres til		Historik	
Einfache	1	Global for Danmark			
Leverandør	Type af frø	Frøkvalitet	Certificering		
Bingenheimer Saatgut AG Ökologische Saaten	Normalt frø	Standardfrø	Demeter		
Kan leveres til: Global for Danmark					
reine Art	1	Global for Danmark			
Leverandør	Type af frø	Frøkvalitet	Certificering		
Jelitto Staudensamen GmbH	Normalt frø	Standardfrø	Organic Farming EC Control System		
Kan leveres til: Global for Danmark					
Mikrogrønt, Spire	1	Individuel tilladelse			
Sort, Selektion	Tilbud	Kan leveres til		Historik	
Sprint	1	Global for Danmark			
Leverandør	Type af frø	Frøkvalitet	Certificering		
SW Horto	Normalt frø	Standardfrø	DK-ØKO-050		
Kan leveres til: Global for Danmark					

Udbud af økologiske karsefrø i OrganicXseeds d. 14. juli 2021

Hvis produktionen har mere karakter af bladhøst, babyleaf-salater eller grønne bladkrydderier som basilikum, purløg og persille, er der ikke krav om, at der udelukkende skal anvendes økologiske frø, men de udbudte sorter i OrganicXseeds skal anvendes, eller der kan søges om individuel tilladelse, hvis der ikke er egnet materiale tilgængeligt på markedet.

I 2036 udløber muligheden for at dispensere fra kravet om økologiske frø, men tilgængeligheden skal evalueres af EU-kommissionen i 2029.

En meget stor del af den konventionelle spinatfrøproduktion bliver eksporteret til det amerikanske marked, hvor frøene bliver anvendt til produktion af økologisk babyleaf spinat (USA's NOP, National OrganicProgram,-certificering) De amerikanske regler er, på det område, sammenlignelige med de regler, vi arbejder med i EU-økologiforordningen.

Arter

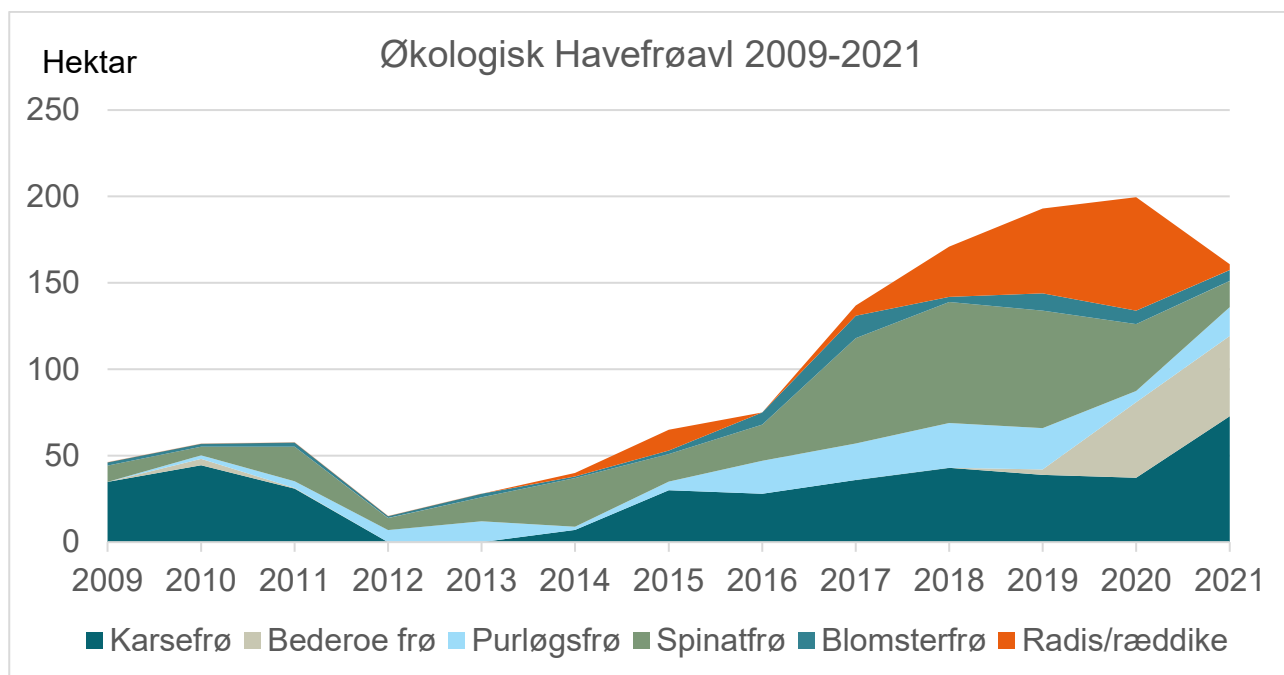
Havefrø: arter der dyrkes konventionelt og økologisk 2020

	Ha total i DK	Ha Øko
Valmue	10	0
Spinat	5423	39 15
Bederoe	143	40 46
Chrysanthemum	181	0
Dild	6	6 6
Kinakål	151	0
Karse	94 125	37 73
Rucola	5	0
Radis/ræddike	151	66 3
Bladbede	56 122	0
Hvid- og rødkål	85	4 1
Persille	15 16	0 1
Kørvel	30	0
Skorzonerrod	65	0 0
Purløg	140 163	616
Timian	7 15	0 2
Blomsterfrø	143 176	6 6

2021 LBST: Statistik over økologiske jordbrugsbedrifter 2020.

Økologisk dyrkning af havefrøkulturer, fylder ikke meget i den i forvejen meget specialiserede niche, men der har dog været en stigende efterspørgsel over de seneste 10 års tid. Når der er efterspørgsel, vil der blive dyrket de kulturer, der efterspørges.

Det meget begrænsede areal på mellem 150 og 200 ha økologisk havefrø, er i 2021 sammensat af hovedsageligt 7 arter. Spinaten, der er den klart dominerende på det konventionelle marked, har mistet andele i økologien de seneste par år. I stedet er karse og radise/olieræddike blevet mere betydende.

Kilde: 2009-2021 Årlig opgørelse af arealfordeling af økologiske afgrøder. LBST.

Dyrkning af havefrø

Som havefrøavlere hos de to firmaer, der er præsenteret i denne artikel, bliver avlerne tilbudt ekspertrådgivning af firmaernes egne konsulenter. Det gælder hele vejen fra mark- og gødningsplan for afgrøden, til beslutninger om handlinger i løbet af vækstsæsonen og ikke mindst beslutning omkring skårlægning og høst. Dyrkning af havefrø forudsætter, at man har flair for planteavl, idet hele processen fra etablering til høst kræver en høj grad af rettidig omhu for at lykkes.

Udgangspunktet er, at man skal have marker med det ønskede klima og optimal bonitet, der skal være klar, i god kultur og med moderat og gerne lavt ukrudtstryk.

Der skal på forhånd være godkendt tørrings- og lagerkapacitet, som skal kunne stå klar på det forventede høsttidspunkt.

Ukrudt

Opmærksomhed på arternes egen konkurrenceevne eller mangel på samme, er afgørende for at få afgrøden godt fra start. Falsk såbed, blindharvning, radrensning og ikke mindst håndlugning skal være klar til brug i værktøjskassen, når det viser sig nødvendigt.

Purløgsafgrøde kasseret på grund af voldsom genvækst af hvidkløver-grøngødning

Karse fremspiret i et såbed der gør ukrudtsbekæmpelse meget udfordrende

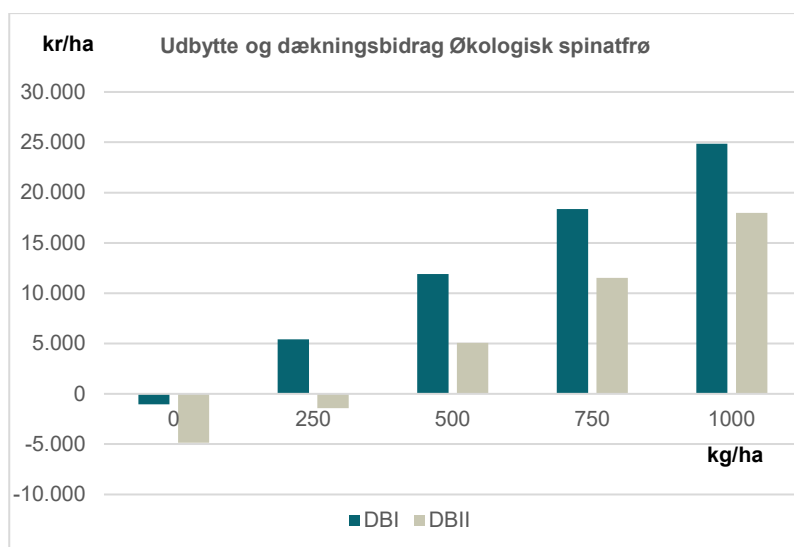
Hos nogle arter påvirkes frøkvaliteten af bestemte ukrudtsarter. Det kan f.eks. være andet korsblomstret ukrudt i karse - det kan være både agerkål og agersennep, men i høj grad også vinterraps, der kan risikere at modne frø sammen med karsen, hvis det er et sent og koldt forår.

Økonomi

Standardkalkuler på udprægede specialafgrøder er aldrig eller sjældent 100% retvisende. Der er mange individuelle forhold, der spiller ind, og de specifikke vilkår i avlerkontrakten vil ofte være tilpasset den konkrete aftale, som salgsvirksomheden har med sin aftager.

Der er nogle punkter, der går igen i mange aftaler:

- Standardkvalitetskravene er de samme for økologiske varer som for konventionelle
- Når det gælder afgrøder med risiko for meget lave eller ligefrem 0-udbytte, vil der ofte være en bund i aftalen, der sikrer en minimumsindtjening, så DBII ikke bliver negativt
- Kontrakten går på antal hektar, ikke på kg frø afregnet
- Der er en "knækket" afregningspris, der giver en lavere kg-pris på udbytter over et aftalt niveau

Økologisk spinatfrø har vist udbytter i intervallet 0-1000 kg afregnet renvare, hvor der kan være en betydelig frasortering for at få den rette frøkvalitet med store frø og høj spireevne. Det er særligt skimmelsvampe, der ødelægger frøets spireevne, og derfor er den store usikkerhedsfaktor, som kan reducere det endelige resultat.

Et DBII, der matcher andre højtærtdiafgrøder, kræver ifølge vores beregninger, at der kan afregnes mere end 500 kg frø af standardkvalitet.

Arealet med økologisk spinatfrø er stærkt reduceret fra 2020 til 2021. Prognosen for de kommende år er ikke overvældende optimistisk.

Økologisk karsefrø er en lidt mere robust afgrøde, der sjældent rammer bunden. Dyrkningen ligner de øvrige korsblomstrede som vinterraps, eller rettere vårraps, som stort set ikke dyrkes økologisk i dag. Derfor er sikker etablering af afgrøden i et velgødet og bekvemt såbed grundlaget for at kunne udnytte karsens store konkurrenceevne. Et udbytniveau omkring 7-800 kg bør kunne budgetteres, men med forbehold for relativt stor variation.

